

Autonomia, demokratia ja yhteiset

Osallisuuden paikallinen edistäminen

ANNA-MARIA ISOLA

”Monien mielestä köyhyys on ihmisen oma syy”, Helsingin Sanomat uutisoi vuoden 2015 joulukii-reiden alla. Ihmisten kokemusmaailmat erkaantuvat, näin uskotaan, ja asenteet köyhiä ja luultavasti myös rikkaita kohtaan muuttuvat jyrkemmiksi. Miten lisätä yhteisyyttä aikana, jolloin kaikkien työpanosta ei tarvita työmarkkinoilla ja jolloin osalle ihmisistä jaetaan pääasiassa taloudellista niukkuutta?

Sosiaali- ja terveyspalvelut siirtyvät maakuntiin, mutta kuntien tehtäväksi jää asukkaidensa hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Monissa kunnissa suunnitellaankin jo osallisuusstrategioita. Osallisuus nähdään keinona edistää demokraattista päätöksentekoa, hyvinvointia ja elinvoimaa. Mutta mihin periaatteisiin osallisuusohjelmien olisi hyvä perustua?

Esitän, että osallisuustyö olisi hyvä kytkeä osaksi paikallista sosiaalipolitiikkaa ja että sen pitäisi perustua ennen kaikkea yksilön autonomian ja demokratian vahvistamiseen, jolloin yksilön markkinoista ja sosiaaliturvasta riippumaton toimijuuskin vahvistuu. Ongelmaperustaisten palvelujen, kuten päihde- ja mielenterveyspalvelujen tai sosiaalityön lisäksi tarvitaan yhteisyyteen – ei erillisyyteen – perustuvaa työtä. Yhteisyyttä tarvitaan jo siksi, että ihmiset saisivat kokea arvokkuutta ja yhdenvertaisuutta.

Osallisuustyötä johtaisivat kunnat, mutta siihen liittyisivät kuntalaiset, paikalliset järjestöt ja yritykset edistääkseen yhteistä hyvää. Yhteishyvä voisi kehkeytyä markkina-, sosiaaliturva- ja yhteisösuhteiden jännitteisissäkin risteyskohdissa, mielellään bruttokansantuotteessa näkymättömällä alueella, ei-kenenkään ja kaikkien yhteisellä alueella. Sen hallitsemiseksi tarvittaisiin vahvaa paikallista ja ainakin osittain puoluepolitiikasta erillistä demokratiaa.

Mitä osallisuus on?

Sosiaalipolitiikan professori Eino Kuusi kirjoitti osallisuudesta jo vuonna 1931 määrittellessään sosiaalipolitiikkaa:

[S]osiaalipolitiittisen toiminnan tarkoituksena on, että eri yhteiskuntaluokat taloudellisessa suhteessa lähenevät toisiaan, niiden osallisuus kulttuurin hedelmiin ta-soittuu ja luokkavastakohtaisuudet lievenevät. (Kuusi 1931, 16)

Lars Leemann ja Riitta-Maija Hämäläinen (2016) esittävät toisaalla tässä lehdessä analyttisen katsauksen sosiaalisesta osallisuudesta (ks. myös Raivio & Karjalainen 2013; Matthies & Ugerhøj 2014). Hahmotan tässä synteesiä osallisuuteen liittyvästä ymmärryksestä ja käytän lähteinäni kolmen ministeriön kolmea tekstiä (STM 2014a; OM 2014; OKM 2016) ja joukkoa tutkimuksia.

Erityisesti ministeriöiden tekstit paljastavat, että osallisuus on kielellisten kamppailujen kohteena oleva diskurssi, erilaisten lausumien ja merkitysten kansio. Yksi tällainen kamppailu käytiin vuosina 2013–2015 sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikon haviteltua sosiaaliturvaan lisää vastikkeellisuutta. Perustettiin työryhmä selvittämään asiaa, mutta sitä ennen ”vastikkeellisuus” vaihdettiin ”osallistavuudeksi”. Sanan vaihtaminen avasi tilan sisällöllisille kamppailulle. Työryhmän väliraportissa vuonna 2014 kilpailivat vielä vastikkeellisuuden ja omaehtoisen osallistumisen sisällöt (STM 2014b), mutta loppuraportissa vastikkeellisuuden painotukset olivat vaimenneet ja omaehtoisen osallistumisen vahvistuneet (STM 2015). Osallistavan sosiaaliturvan nimissä etsitään edelleen mallia, jossa yhtäältä vastikkeellisuus ja toisaalta toimeliaisuuden ylläpitäminen yhdistyisivät (Sosiaalivakuutus 20.9.2016).

Oikeusministeriö kirjoittaa osallisuudesta ih-

misoikeuksien ja kansainvälisten oikeuksien kielellä, jolloin osallisuuden sisällöt ylittävät kansallisen lainsäädännön – määrittävät ei-neuvoteltavissa olevien oikeuksien alueelle. Kansallisessa kehyydessä oikeusministeriö korostaa palvelujen yhdenvertaisuutta, yksilön osallistumismahdollisuuksia, äänioikeutta, kansalaisaloiteoikeutta ja äänestämistä kansalaisvelvollisuutena. (OM 2014.)

Sen sijaan sosiaali- ja terveysministeriössä osallisuus kytkeytyy kokonaan kansalliseen lainsäädäntöön. Se käsittelee yhtäältä sosiaalisia oikeuksia ja erityisesti vammaisten ja erityisryhmien yhdenvertaisuutta mutta toisaalta myös aktiivista kansalaisuutta. Runsain sanoin kirjoitetaan niin ikään sosiaalisesta kuntoutuksesta, sosiaalisesta toimintakyvystä ja työelämäosallisuudesta. (STM 2014a.)

Opetus- ja kulttuuriministeriöllä on oma, ihmisarvoa ja yhteisyyttä korostava linjansa. Se nimittäin kirjoittaa yhdenvertaisuuden ja demokratian hengessä monikulttuurisuutta, yhteisöllisyyttä ja erityisesti merkityksellisyyttä ja mahdollisuuksia korostaen, oikeuksia lainkaan mainitsematta. (OKM 2016.)

Mitä osattomuus on?

Amartya Sen (1999) esittää toimintavalmiuksien viitekehyyksessään (*capability approach*), että köyhyydessä ei ole kysymys rahasta vaan toimintavalmiuksien puutteesta. Ihmisellä tulisi olla vapaus tavoitella kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti arvostettuja asioita. Tähän tarvitaan toimintavalmiuksia, joita voidaan parantaa erityisesti kohtuullisen toimeentulon, oppimisen, tarpeenmukaisten palvelujen ja läpinäkyvän päätöksenteon avulla. Osa toimintavalmiuksista on synnynnäisiä (*capacity*), osa hankittuja (*competence*) ja osa muotoutuu toimintaympäristössä ja sen valtasuhteissa ja asenteissa. Toisin sanoen kysymys on toimijuudesta.

Köyhät ihmiset eivät aina tunne pystyvänsä vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun, palveluihinsa tai yhteisiin asioihin. (Saikkonen & al. 2015; Kaartinen 2015; Isola & al. 2016.) Asiaa voidaan hahmottaa toisiinsa kietoutuvien autonomisen ja poliittisen toimijuuden kautta. Köyhien autonomisen toimijuuden turvaaminen edellyttää heidän poliittista toimijuutta ja demokratiaa – sitä, että he pystyvät osallistumaan neuvotteluihin ja kamppailuihin.

Köyhä kokee aineellista mutta myös aineetonta,

esimerkiksi arvostuksen ja toivon puutetta (Kaartinen 2015). Arvottomuuden kokemus vahvistuu helposti sosiaaliturvan syyperustaisissa toimenpiteissä, joissa ihminen kohdataan esimerkiksi markkinasuhteissa määrittävän ongelman eli työttömyyden kautta (Isola & Siukola 2016).

Vaikka kaikkien työpanosta ei työmarkkinoilla enää tai toistaiseksi tarvitakaan, inklusio kana-voituu edelleen pääsääntöisesti työmarkkinaperustaisten toimenpiteiden kautta. Silloin voikin eksklusio vahvistua, koska työllistymisen toivottomuuteen yhdistyy häpeä työttömyydestä ja eristäytyminen yhteisyydestä. Niin vähenevät mahdollisuudet saada tunnustusta yhteiskuntaryhmästä riippumatta.

Sendhil Mullainathan ja Eldar Shafir (2013) teoretisoivat, että niukkuudessa ihminen joutuu vaihtoehdottomuuden ja näköalattomuuden tilaan. Laadullisen köyhyystutkimuksen havainnot tukevat niukkuusteoriaa: köyhyydessä mahdollisuudet uhkaavat kadota näköpiiristä (Isola & al. 2016). Määrällisestäkin tutkimuksesta on löydettävissä tukea: työttömyyden ja toimeentulotukiasiakkuuden leima vähenee sosiaalisissa ympäristöissä, joissa työttömyys ja toimeentulotukiasiakkuus on yleistä (Ellen & Turner 1997; Wilson 1987); työttömyys heikentää subjektiivista hyvinvointia enemmän alueilla, joilla se on vähäistä, kuin alueilla, joilla se on yleistä (esim. Clark 2003).

Elämis- ja eläytymismaailmojen eriytyessä myös merkitysjärjestelmät mitä todennäköisimmin eriytyvät. Tarkastelimme (Isola & al. 2015, 49–62) samojen köyhien selviytymistä vuosina 2006 ja 2012. Havaitsimme, että selviytymistarinoissa osaamisen ja kykenemisen ilmaisut lisääntyivät ja täytymisen ilmaisut vähenivät. Aineiston valikoituneisuuden vuoksi myönteiseen muutokseen harvoin liittyi kohentunut toimeentulo. Sen sijaan selviytymistarinoissa kuuluivat ihmis- ja luontoyhteyksien, merkityksellisuuden ja arvostuksen lisääntyminen.

Risto Heiskala (2000) esittää, että merkitykset rakentuvat tekijyyden kautta eli niissä rutii-neissa ja tavoissa, joihin erilaiset rakenteet ohjaavat. Merkitykset ovat reflektioimattoman tavan tulosta, mutta reflektoituina ne avaavat mahdollisuuksia toimintaan. Valta ja rakenteet käyttävät tekijää. Toimija sen sijaan käyttää itse valtaa ja on suuntautunut tulevaisuuteen.

Selviytymisen ilmaisujen analyysin perusteella näyttää siltä, että köyhyydessä ihmisen valta

omaan elämäänsä hupenee, mahdollisuudet ja jopa hankittu osaaminen pakenevat horisontin taakse. Kun mahdollisuuksia ei nähdä, ei myöskään pystytä asettamaan tavoitteita. Asiaa on tietenkin tutkittava lisää, mutta jos näin on, osasy voi olla merkitysjärjestelmien eriytymisessä ja siinä, että köyhien merkitysjärjestelmissä ei muodostu tilaa autonomiselle toimijuudelle.

Osattomuus on myös aineettomien toimintavalmiuksien puutteita, ja vaikka tarkastelen tässä köyhien osattomuutta, voi keski- ja suurituloisen yhtä lailla olla jossakin asiassa osaton. Kuitenkin merkityksettömyyden tunne nousee silmiinpistävästi esiin köyhien kertomuksista (Isola & al. 2016). Miranda Fricker (2007) puhuu episteemisestä epäoikeudenmukaisuudesta, mikä tarkoittaa ennakkoluuloista ja rakenteista johtuvaa tiedollista prosessia, jossa marginaalissa elävien ryhmien kokemuksille ei rakennu kaikkien yhteisesti jakamia käsitteitä eikä heidän kokemuksensa, osaamisensa ja potentiaalinsa siten tule kuuluviin ja näkyviin.

Uudehko mutta laaja marginaali ovat pitkäaikaistyöttömät ja osatyökykyiset. Marginaalista käsin on vaikeaa rakentaa yhteisesti jaettuja kokemuksia ja käsitteitä. Ongelmalähtöiset, esimerkiksi työttömyysperustaiset palvelut voivat entisestään lujittaa marginaalia. Jotta markkina- asemasta tai sosiaaliturvasuhteesta riippumaton yhteinen episteeminen perusta voi muotoutua, tarvitaan ihmisiä yhdistävää toimintaa.

Tällainen yhteisyyteen perustuva sosiaalipoliittinen näkökulma on nähdäkseni vuosikymmenten saatossa hieman hämärtyneet. Sosiaali- ja tulonjakopoliitiikan on uskottu luontaisesti lisäävän kansalaisten vertaisuutta ja luottamusta, mutta kun näin ei ole käynyt kään, yhteisyyden rakentamisesta on vähitellen valuttu ongelmien korjaamiseen. Lähestytään köyhyyspolitiikkaa, joka uhkaa leimata ja eristää köyhiä entisestään.

Edellä siteeraamani Eino Kuusen aikana yhteiskunnallisesti polttava kysymys liittyi työväestön elinoloihin. Yksi aikamme kiperistä kysymyksistä on pitkäaikaistyöttömyys. Ratkaisuehdotuksina on esitetty niin matalapalkkatyötä, perustuloa, osallistavaa sosiaaliturvaa kuin nykyistä joustavampia työmarkkinoita. Ongelmaa ei globaalissa taloudessa kuitenkaan ratkaista yksinomaan kansallisella työvoimapolitiikalla. Yhdet uskovat, että palkkatyömarkkinat alkavat toimia tehokkaammin, mutta toiset valmistautuvat pysyvään pitkäaikaistyöttömyyteen. Joka tapauksessa sosiaalitur-

vasta ja työmarkkinoista riippuvaisten ihmisten toimijuutta olisi syytä vahvistaa erityisesti niiden ulkopuolisilla yhteisen hyvän alueilla.

Autonomia ja demokratia

Sosiaalipsykologisissa itsemääräämis- (*self-determination*) ja pystyvyysteoretisoinnissa (*self-efficacy*) sekä terveystieteellisessä tutkimuksessa on todistettu, että autonomia tukee hyvinvointia. On selvää näyttöä esimerkiksi siitä, että autonomiaa vahvistava opetustyö eli valinnanvaran tarjoaminen ja ihmisten vilpitön kuuleminen johtavat suotuisampaan liikuntakäyttäytymiseen (esim. Hynynen & Hankonen 2015, 483).

Tällaisessa individualistisesti painottuneesta autonomianäkökulmasta katsottuna olennaista on tarkastella, minkä verran sosiaaliturvalainsäädännön pakottavuus tai sosiaalipalvelujärjestelmän valinnanvarattomuus heikentävät toimijuutta. Tai toisin ilmaistuna: miten pienituloiset ja köyhät pystyvät vahvistamaan autonomista toimijuuttaan erityisesti yhteisesti rahoitetuissa palveluissa ja niiden avulla?

Yksilön kannalta valinnanvaraksi ei pelkäästään riitä se, että saa valita tiettyyn ongelmaan perustuvan ja ennalta määritellyn palvelupaketin, olipa kyse sitten talousneuvonnasta, psykososiaalisesta tuesta tai arkitaitojen lisäämisestä. Valinnanvara tarkoittaa myös sitä, että asiakas saa palvelun sisällön lisäksi määritellä sen muotoon liittyviä ehtoja: saadako valita ja vaihtaa työntekijänsä; tullako esimerkiksi palveluksi kahvilassa vai perinteisellä vastaanotolla; käsitelläkö asioitaan jonkin toiminnan lomassa, patikoiden metsässä, maatilan askareita toimittaen, neuloen tai piirtäen.

Kun taas autonomiaa tarkastellaan ihmisten valtaa vahvistavana yhteisen toiminnan potentiaalina, on olennaista kysyä, miten köyhät pystyisivät rakentamaan toimintavalmiuksiaan myös valtion ja markkinoiden ulkopuolella. Resurssipohjainen hyvinvoinnin tarkastelu ei välttämättä tavoita autonomian vaikutusta riittävän hyvin tai ainakin se jää taka-alalle.

Köyhät kokevat usein yhteiskunnallista voimattomuutta, joka on omiaan haurastuttamaan toimijuutta entisestään. Köyhät esimerkiksi äänestävät hyväosaisia huomattavasti vähemmän. Grönholm ja Wass (2016, 30) esittävät, että edustuksellisen demokratian vakavin haaste on välttää poliittisen vaikuttamisen keskittyminen hyväosaisen ja

pienen eliitin käsiin.

Kaarlo Tuori (2007) jäsentää oikeutta tahdon (*voluntas*) ja järjen (*ratio*) keskinäisenä liikkeenä. Tahdossa on kysymys keksimisestä ja järjessä rajoittamisesta. Demokratian muotoon liittyen on pohdittava sitä, kenelle keksimis- ja rajoittamisvalta kuuluu ja millaiset instituutiot niitä kanaivoivat. Kiinnostavaa on myös se, miten pidäkkeet eli rajoitukset rakentuvat – otetaanko ne annettuina, yhteisöllisesti sovittuina, kamppailujen tuloksina vai diskursiivisina konstruktioina (Dembour 2010). Demokratian sisältöön liittyen on tarkasteltava demokratian arvoja. Onko demokratia yhteisesti jaetun etsimistä vai erojen sietämistä? (Rautiainen & Hyvärinen 2013.)

Voimattomat ja turhautuneet ihmiset saattavat pyrkiä ottamaan vallan omiin käsiinsä siellä missä mahdollista, mikä voi ajan kuluessa johtaa levottomuuksiin ja väkivaltaisuuksiin. Poliittisen toimijuuden – poliittinen ymmärrettynä kaikenalaisena asioiden muuttamiseksi tähtäävänä toimintana – pitäisi olla kaikkien mahdollisuus. Sitä se ei köyhien merkitysprosesseissa kuitenkaan aina näytä olevan. Poliittisen toimijuuden näköalojen avaamiseksi on paikallista demokratiaa erityisesti hyvä edistää. Ihmisiä onkin alettu osallistaa keksimisen prosesseihin, mutta vähintään yhtä tärkeää on sekin, että edes paikallisesti pystytään osallistumaan pidäkkeistä ja rajoittamisesta käytäviin kamppailuihin ja neuvotteluihin.

Demokratiakokeilut saattavat tuntua aluksi mitättömältä touhuamiselta: kaupunkiviljelystä puhutaan uutena demokratiana, osallistuvaa budjetointia kokeillaan haparoiden ja pienen joukon kesken, esimerkiksi kansalaisraadeissa esitetään ideoita, mutta niitä esittäneet ihmiset eivät koskaan näe ideoiden muuttuvan konkretiaksi. Demokraattisilla kokeiluilla onkin usein vaarana jäädä touhuamiseksi, ne päättyvät näennäisdemokratian koriin tai muotoutuvat autonomista subjektia vastaan sotivaksi pakko-osallistamiseksi. Siksi tarvitaan kritiikkiä.

Yhteinen hyvä

Köyhät liittyvät yhteisten alueelle paikatakseen hyvinvointinsa aineellisia ja aineettomia vajeita. Yksi aineeton vaje on merkityksettömyyden tunne, joka korjaantuu usein vasta, kun saa tilaisuuden panostaa yhteiseen hyvään esimerkiksi vapaaehtoistyössä, mielekkäässä työvoimapolitiisessa

toimessa, kansalaistoiminnassa tai muussa omaehtoisessa toiminnassa (Isola & al. 2016). Frank Martela ja Richard Ryan (2015) havaitsivat tilastollisissa analyysissään, että yksi ihmisen psykologisista perustarpeista on hyvän tekeminen. Siihen tarjoavat mahdollisuuden yhteishyvän alueet.

Tällaisia yhteisen alueita on hiljattain alettu nimeämään myös uuden talouden muodoiksi (Joutsenvirta & al. 2016; Jakonen & Silvasti 2015). Englannin kielen sana *common* tarkoittaa alkujaan yhteistä, yleistä, vapaata ja avointa. Yhteinen on kaikkien tai jonkin joukkion omistama tai hallitsema resurssi. Luonto ja metsän marjat ovat aineellisia yhteisiä, joita säädellään esimerkiksi jokamiehenoikeuksilla. Biopoliittisia yhteisiä puolestaan ovat esimerkiksi tieto, taito, kulttuuri, merkitykset ja luottamus. (Turunen 2013, 8.)

Juhana Venäläinen (2015, 65–66) on jäsentänyt yhteisen talouden neljään merkityspiiriin. 1) Kapitalismia edeltävä yhteinen käsittää toimeentulon ja hoivan järjestämisen rajatun pieniyhteisön piirissä. 2) Yleistetty vertaistuotanto käsittää pieniyhteisön rajat ylittävän ei-rahavälitteisen tuotannon, kuten avoimet tieto- ja kulttuurivaroit, palvelujen vaihdon ja materiaalisen vertaistuotannon. 3) Yhteinen toimii kapitalismin laastaröijana, kun kolmas sektori korvaa julkisia palveluja hyväntekeväisyydellä tai yhteinen tarjoaa turvapaikan markkinasuhteiden haavoittavuutta vastaan. 4) Yhteinen puolestaan valjastetaan kapitalismin käyttöön, kun yhteinen muotoillaan markkinoilla myytäväksi tuotteiksi.

Erilaisista tutkimuksista tiedetään ja arkisestikin voidaan havainnoida, että köyhät turvautuvat pieniyhteisöjen naapuri- tai hätäapuun ja vaihtavat vastavuoroisia palveluksia (1). Sosiaalisessa mediassa voidaan jakaa vinkkejä maksuttomista harrastuksista tai arjessa selviytymiseen (2). Yhteinen turvapaikkana rakentuu yhteisesti jaetun kokemuksen, merkityksellisuuden ja luottamuksen kautta esimerkiksi toiminnassa, josta saa arvostusta ja kiitosta; hyväntekeväisyydestä, leipäjonoista ja vapaaehtoistyöstä saadaan aineellista tai aineetonta apua (3). Pitkään työttömänä tai osatyökykyisinä olleiden elämässä realisoituu myös se, että yhteinen voidaan valjastaa markkinoiden käyttöön esimerkiksi silloin, kun kuntouttavaan työhön tai avotyöhön osallistuvat ihmiset antavat sosiaaliturvalla tuetun työpanoksensa markkinoille tai kun jostakin bruttokansantuotteesta näkymättömästä toimeliaisuudesta kehkeytyy voittoa tavoittelevaa taloudellista toimintaa (4).

Nämä erilaiset rajapinnat tulevat paikallisesti näkyväksi muun muassa silloin kun työtön on kokenut viikoittaisen maatilatyön turvallisuuden ja luottamuksen työssijaksi; kun sosiaalityöntekijä on huomannut aktivointitoimien myönteiset seuraukset; kun yrittäjä on saanut apukädet yksinkertaiseen työhön; kun urheiluseura on pystynyt tarjoamaan mielekästä tekemistä ja kuntalaisille kuntoilumahdollisuuksia. On syntynyt yhteisen alue, joka voi hyödyttää monia paikallisia toimijoita. Ristiriidaton se ei suinkaan ole.

Onko esimerkiksi oikein, että pitkäaikaistyöttömät pyörittävät työttömyysetuudella ja sen ylläpitolisillä pesulapalveluilla, joista ennen maksettiin palkkaa? Miten varmistetaan ihmisen autonomia ja poliittinen toimijuus yhteisten alueella? Miten suhtautua markkinoiden ja hyvinvointivaltion ulkopuoliseen tai niiden rajapintojen jännitteiseen taloudelliseen toimeliaisuuteen, kuten aikapankkitoimintaan, joka ehkäisee syrjäytymistä?

Sakari Timosen (2016) blogikirjoituksessa kuntouttavan työn paikallisista kamppailuista havainnollistuu yhteisen alueen jännitteisyys:

Minä olen sitä mieltä, että työstä pitää maksaa palkkaa. Yrittäjä on sitä mieltä, että pitkäaikaistyöttömien joukossa on käytännössä työkyvyttömiä. Urheiluseuran puheenjohtaja haluaa tarjota tekemistä, joka hyödyttää liikuntapaikkojen käyttäjiä ja kunnan taloutta (...). Paikallistasolla tuttujen kesken me sentään voimme ainakin yrittää ymmärtää toistemme näkökulmia ja hyväksyä sen, että lähestymme ongelmaa nimeltä työttömyys eri suunnista.

Paikallisesti yhteisten muuttuvaa aluetta pystytään hallitsemaan. Se kuitenkin edellyttää yhteisten demokratiaa – sellaisten sääntöjen luomista, jossa määritellään yhteisten hallintaa ja tuotantoa (Nelson 2013). Se puolestaan edellyttää sitä, että esimerkkinä käyttämässäni kuntouttavas-

sa työssä muodostettaisiin aktivointitoimenpiteisiin osallistuvista, kunta-alan ammattilaisista, paikallisista järjestöistä ja yrittäjistä koostuvia raateja, jotka yhdessä neuvottelisivat tai kamppailisivat ja lopuksi päättäisivät, miten ja missä ihmiset voisivat panostaa yhteiseen hyvään tai osallistua aktivointitoimenpiteisiin. Tällä tavalla julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin lävistävät tai kokonaan markkinoiden ja valtion ulkopuolelle sijoituvat yhteiset vahvistaisivat sekä poliittista että autonomista toimijuutta.

Osallisuus on yhteisyyteen perustuvaa sosiaalipolitiikkaa

Osallistava sosiaaliturva tekee taas tuloaan. Se liitetään nyt aktivointipolitiikkaan, jonka avulla ”yläpidetään työkykyä niin, että se on kuranttia, kun työtä on tarjolla” (Sosiaalivakuutus 20.9.2016).

Aktivointi edustaa työperustaista sosiaalipolitiikkaa. Sellainen voi tuntua julmalta, murentaa arvokkuutta ja toimijuutta – etenkin, jos ei enää usko työllistymiseensä. Pitkäaikainen ja vastentahaton riippuvuus sosiaaliturvasta ei sekään tee hyvää ihmisen autonomialle, osallisuuden kokemukselle eikä ennen pitkää hyvinvoinnille. Osallisuutta ei saa ymmärtää pakko-osallistamisena.

Osallisuuden edistäminen tai osallisuustyö on yhteisyyteen ja yhteisten demokratiaan perustuvaa paikallista sosiaalipolitiikkaa. Se vahvistaa paljon sosiaaliturvaa tarvitsevan ja työmarkkinoilta ulosjoutuneen toimijuutta esimerkiksi, kun kaikki saavat tilaisuuden osallistua yhteisiä tiloja, alustoja tai työtoimintaa koskevien sääntöjen luomiseen. Kuntien autonomia mahdollistaa erilaisten yhteisten demokratioiden rakenteiden luomisen, ja siihen jopa kuntalaisen osallistumismahdollisuuksia koskeva laki kannustaa.

LÄHTEET

- Clark William & Deurloo, Marinus & Dieleman, Frans: Housing careers in the United States 1968–1993: Modelling the sequencing of housing states. *Urban Studies* 40 (2003):1, 143–160.
- Dembour, Marie-Bénédicte: What are human rights. *Fours schools of thought. Human Rights Quarterly* 32 (2010):1, 1–20.
- Ellen, Ingrid & Turner, Margery: Does neighborhood matter? Assessin recent evidence. *Housing policy debate* 8 (1997): 4, 833–866.
- Fricker, Miranda: *Epistemic injustice. Power and the ethics of knowing.* New York: Oxford University Press, 2007.
- Grönholm, Kimmo & Wass, Hanna: Poliittisen osallistumisen eriytyminen. *Eduskuntavaalitutkimus 2015. Selvityksiä ja ohjeita 28/2016.* Helsinki: Oikeusministeriö, 2016.
- Heiskala, Risto: Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktivistista synteisiä yhteiskuntateoriassa. Helsinki: Gaudeamus, 2000.
- Hynynen, Suvi-Tuuli & Hankonen, Nelli: Autonomi-aa tukien aktiivisemmaksi? Itsemääräämisen teoria lasten ja nuorten liikunnan edistämisessä. *Katsaus.* Kasvatus 2015:5, 473–487.
- Isola, Anna-Maria & Turunen, Elina & Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Hiilamo, Heikki: Syrjäytynyt ihminen ja kunta. *Tutkimussarjan julkaisu nro 84.* Helsinki: Kunnallisan kehittämässä-tiö-KAKS, 2015.
- Isola, Anna-Maria & Turunen, Elina & Hiilamo Heikki: Miten köyhät selviytyvät Suomessa? *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2016):2, 150–160.
- Isola, Anna-Maria & Siukola, Reetta: Arvottomat? Köyhien naisten ja miesten kokemuksia arvokkuudesta suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. *Teoksessa Hänninen, Sakari & Saikkonen, Paula (toim.): Hyvinvointivaltion rajat.* Helsinki: THL, 2016. Tulossa.
- Jakonen, Mikko & Silvasti, Tiina: *Talouden uudet muodot.* Helsinki: Into Kustannus, 2015.
- Joutsenvirta, Maria & Hirvilampi, Tuuli & Ulvila, Marko & Wilén, Kristoffer: *Talous kasvun jälkeen.* Helsinki: Gaudeamus, 2016.
- Kaartinen, Heidi: Mitä aineeton köyhyys on? *Sosiaalityön pro gradu -tutkielma.* Sosiaalityeiden laitos, Helsingin yliopisto, 2015.
- Kuusi, Eino: *Sosiaalipolitiikka.* Porvoo: WSOY, 1931.
- Martela, Frank & Ryan, Richard: The Benefits of Benevolence: Basic Psychological Needs, Beneficence, and the Enhancement of Well-Being. *Journal of Personality.* DOI: 10.1111/jopy.12215, 2015.
- Matthies, Aila-Leena & Uggerhøj, Lars: *Participation, marginalization and welfare services: concepts, politics and practices across European countries.* Farnham, Surrey: Ashgate, 2014.
- Mullainathan, Sendhil & Shafri, Eldar: *Scarcity. Why having too little means so much.* New York: Times Book, 2013.
- Nelson, Dana D.: *Commons democracy. Reading the politics of participation in the early United States.* Fordham University Press, 2015.
- OKM: *Merkityksellinen Suomessa. Ohjelma vihapuheen ja rasismien estämiseksi ja yhteiskunnallisen osallisuuden edistämiseksi.* Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2016.
- OM: *Avoin ja yhdenvertainen osallistuminen. Valtioneuvoston demokraatiopoliittinen selonteko. Selvityksiä ja ohjeita 2014:14.* Helsinki: Oikeusministeriö, 2014.
- Raivio, Helka & Karjalainen, Jarno: *Osallisuus ei ole keino tai väline – palvelut ovat! Teoksessa Era, Taina (toim.): Osallisuutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156.* Jyväskylä: JAMK, 2013, 12–34.
- Rautiainen, Pauli & Hyvärinen, Anna: *Näkökulmia suomalaisen demokraatiaan. Teoksessa Uusi ja vanha demokraatia. S. 49–66.* Helsinki: Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta, 2013.
- Saikkonen, Paula & Blomgren, Sanna & Karjalainen, Pekka & Kivipelto, Minna: *Poistaako sosiaalityö huono-osaisuutta. Tutkimussarjan julkaisu nro 89. Kunnallisan kehittämässä-tiö: Helsinki, 2015.*
- Sen, Amartya: *Development as freedom.* Oxford: Oxford University Press, 1999.
- Sosiaalivakuutus: *Osallistava sosiaaliturva tekee tuloaan.* <http://sosiaalivakuutus.fi/osallistava-sosiaaliturva-tekee-tuloaan>, 20.9.2016
- STM: *Sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistamistarpeita arvioivan työryhmän loppuraportti. Raportteja ja muistioita 2014: 32.* Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2014a.
- STM: *Osallistava sosiaaliturva. Työryhmän väliraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:11.* Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2014b.
- STM: *Osallistava sosiaaliturva. Työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:20.* Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2015.
- Timonen Sakari: *Ymmärryksen puute ja näkökulmien ero.* <http://blogit.image.fi/uuninpankkopoikasakutimonen/2016/09/30/ymmarryksen-puute-ja-nakokulmien-ero/>, 30.9.2016.
- Tuori, Kaarlo: *Oikeuden ratio ja voluntas.* Helsinki: WSOY, 2007.
- Turunen Elina: *Globaalit yhteiset kamppailut. Valtio-opi pro gradu -tutkielma Helsingin yliopisto, 2013.*
- Venäläinen, Juhana: *Yhteisen talous. Tutkimus jälkiteollisen kapitalismin kulttuurisesta sommittumasta. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertation in Education, Humanities and Theology No 72.* Joensuu: University of Eastern Finland, 2015.
- Wilson, Julius William: *The truly disadvantage: the inner city, the underclass and public policy.* Chicago: University of Chicago Press, 1987.